УДК 336.221.22/.262:631.11

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Кириченко А.В., аспірант,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Проаналізовано тенденції оподаткування підприємств АПК України та запропоновано перспективи розвитку
Tendency of taxation of agricultural enterprises in Ukraine is analyzed and the perspectives of it development are represented

Постановка проблеми. При побудові вітчизняної системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників не були враховані особливості соціально-економічного та політичного розвитку країни. І хоч перелік податків, які стягуються в Україні відповідає світовим стандартам, світовий досвід переконує в необхідності врахування особливостей економіки. За останні роки було досягнуто зниження податкового навантаження на агропромисловий комплекс шляхом введення фіксованого сільськогосподарського податку та пільг з податку на додану вартість, але за допомогою цих заходів не було в повній мірі досягнуто поставленої мети – виведення сільськогосподарських підприємств з кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі оподаткування підприємств агропромислового комплексу України присвячені роботи О. Василика, М. Дем'яненка, Д. Деми, П. Лайка, А. Соколовської, Л. Тулуша, В. Федосова та інших дослідників. Але й на сьогодні залишається достатньо широке поле для наукових досліджень в даному напрямі, особливо в світлі сучасних процесів в галузі.

Мета статті. Проаналізувати тенденції оподаткування підприємств агропромислового комплексу України та запропонувати перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу. Оподаткування підприємств агропромислового комплексу напряму впливає на виконання завдань, що постають перед державою. Частка податкових надходжень по підприємствах агропромислового комплексу у структурі Державного бюджету становила лише 9,1 % податкових надходжень до бюджету у 2005р. і можна спостерігати зменшення даного показника з 2006-2008рр. включно (8,7%, 8% та 7,7), а вже в 2009р. питома вага податкових надходжень по підприємствах агропромислового комплексу в податкових надходженнях всього до Державного бюджету склала 11,5 %. Це відбулось за рахунок значного збільшення надходжень по підприємствам АПК з 2008-2009рр. (з 13,1 млрд. грн. до 20,2 млрд. грн., або на 154,2 %) та порівняно незначного збільшення надходжень всього (170,9 млрд. грн. – 2008р. та 175,5 млрд. грн. – 2009р., або на 102,7 %). Тобто, якщо надходження по підприємствам АПК зросли на 7,1 млрд. грн., то в цілому лише на 4,6 млрд. грн.

Сума фактичних надходжень до Зведеного бюджету зросла з 2005-2009рр. з 8,7 млрд. грн. до 25,1 млрд. грн., а податковий борг збільшився з 292,5 млн. грн. до 510,5 млн. грн. відповідно. Тобто відбулися такі зміни в надходженнях до Зведеного бюджету: фактична сплата зросла майже в 3 рази, а податковий борг зріс менш суттєво – в 1,7 рази.

Розглядаючи податкові надходження до Зведеного бюджету по галузях агропромислового комплексу спостерігаємо, що найбільшу питому вагу в фактичних надходженнях по галузях займає харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів і сплата по даній галузі збільшилася з 2005-2009рр. майже у 3 рази (з 7409,5 до 21537,7 млн. грн.). Збільшення відбулося і по інших галузях : сільське господарство на 268 % (з 1264,9 до 3389,6 млн. грн.), рибна промисловість у 2 рази (з 24,5 до 48,5 млн. грн.) та видобування солі у 3,3 рази (з 29,1 до 94,6 млн. грн.). Щодо податкового боргу до Зведеного бюджету, то, найбільшу питому вагу займає сільське господарство (2005-2008рр.), а вже потім харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів. В 2009р. така тенденція змінюється і найбільший борг у розмірі 307,7 млн. грн. за харчовою промисловістю та перероблення сільськогосподарських продуктів (у сільського господарства 198,2 млн. грн.). Заборгованість збільшилась по галузі харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів з 2008-2009рр. у 3 рази, хоча тут раніше спостерігалось зменшення у попередніх роках. Менш суттєве збільшення можна спостерігати по галузі видобування солі з 2008-2009рр. – на 0,6 млн. грн., але якщо порівнювати з 2005р., то відбулось навіть зменшення даного показника на 65,5 %. По рибній промисловості з 2005-2009рр. відбулось збільшення на 113,8 %, в той час як з 2008-2009рр. заборгованість зменшилась на 0,1 млн.грн. Сільське господарство заборгувало в 2009р. на 99,1 % менше ніж в 2005р., але борг в 2009 р. зріс порівняно з 2008р. на 40,9 млн.грн.

Підтримка сільськогосподарських товаровиробників шляхом запровадження спеціальних режимів оподаткування включає пільги зі сплати податку на додану вартість (ПДВ) та фіксований сільськогосподарський податок (ФСП).Звичайно, підтримка сільськогосподарських товаровиробників шляхом запровадження спеціальних режимів оподаткування ПДВ має негативний вплив на надходження податку до бюджету, але це відбувається з метою збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення економічної ефективності роботи сільськогосподарських товаровиробників.

Підтримка сільськогосподарських товаровиробників, до 2009 року, шляхом запровадження спеціальних режимів оподаткування податком на додану вартість, здійснювалась [2] (табл. 1).

Обсяги підтримки суттєво зросли майже у 2 рази з 2005-2008рр. За 2008р. у розпорядженні сільськогосподарських товаровиробників залишилось на 1385,3 млн. грн. більше, ніж за 2007р. Тенденція до підвищення, на нашу думку, збережеться і надалі.

Щодо підтримки сільського господарства України в умовах кризи та з метою продовження для сільгоспвиробників сприятливої податкової політики за рахунок тих спеціальних режимів оподаткування ПДВ, які не суперечать вимогам СОТ [1] передбачено:

— тимчасово, до 1 січня 2012 року, звільняються від оподаткування операції з ввезення на митну територію України племінних чистопородних тварин великої рогатої худоби або генетичного матеріалу, що здійснюються суб'єктами спеціального режиму оподаткування (за 9 місяців 2009р. – 5,6 млн. грн.);

— сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством (суб'єкт спеціального режиму, який провадить діяльність у сфері сільського господарства) на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів (послуг), яка не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається у розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів, а за наявності залишку такої суми податку - для інших виробничих цілей (за 9 місяців 2009р. – 4626,5 млн. грн.);

Таблиця 1

Підтримка сільськогосподарських товаровиробників шляхом запровадження спеціальних режимів оподаткування податком на додану вартість за 2005-2008рр., млн. грн.*

Найменування	Роки			
	2005	2006	2007	2008
ПДВ, що повинен сплачуватися до бюджету переробними підприємствами за реалізовані молоко та м'ясопродукти, спрямовується виключно для виплат дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі.	1394,9	1445,7	2292,2	2761,2
ПДВ, що повинен сплачуватись до бюджету сільськогосподарськими підприємствами за реалізовані молоко, худобу, птицю, вовну, а також за молочну продукцію та м'ясопродукти, вироблені у власних переробних цехах, спрямовується на підтримку виробництва тваринницької продукції та продукції птахівництва.	327,9	303,3	247,7	607,2
ПДВ, що повинен сплачуватись до бюджету щодо операцій з продажу товарів (робіт, послуг) власного виробництва, крім операцій з продажу переробним підприємствам молока і м'яса. Зазначені кошти залишаються у розпорядженні сільськогосподарських товаровиробників і використовуються на придбання матеріально-технічних ресурсів виробничого призначення.	1384,6	1714,6	2351,1	2598,4
Податок за нульовою ставкою обчислюється щодо операцій з продажу переробним підприємствам молока та м'яса живою вагою сільськогосподарським товаровиробникам всіх форм власності і господарювання.	560,9	545,8	679,4	927,0
Суми ПДВ, сплачені постачальникам за матеріально-технічні ресурси, які підлягають відшкодуванню із бюджету при: продажу переробним підприємствам молока та м'яса живою вагою сільськогосподарським товаровиробникам.	111,6	114,9	143,6	205,5

Всього	3779,9	4124,3	5714,0	7099,3

**Складено за даними Міністерства аграрної політики України.*

— сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством (суб'єкт спеціального режиму, який провадить діяльність у сфері лісового господарства) на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів (послуг), яка не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається у розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів, а за наявності залишку такої суми податку - для інших виробничих цілей (за 9 місяців 2009р. – 17,4 млн. грн.);

— сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством (суб'єкт спеціального режиму, який провадить діяльність у сфері рибальства) на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів (послуг), яка не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається у розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів, а за наявності залишку такої суми податку - для інших виробничих цілей (за 9 місяців 2009р. – 24,3 млн. грн.);

— суми ПДВ, сплачені суб'єктом спеціального режиму постачальникам товарів (послуг), вартість яких включається до складу виробничих факторів, на які такий суб'єкт має право на бюджетне відшкодування при поставці сільськогосподарських товарів (супутніх послуг) у митному режимі експорту (за 9 місяців 2009р. – 15,3 млн. грн.);

— сума ПДВ, що повинна сплачуватися до бюджету переробними підприємствами всіх форм власності за реалізовані ними молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти, у повному обсязі спрямовується виключно для виплат дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі (за 9 місяців 2009р. – 1063,1млн.грн). Зазначена норма діє без обмеження строку її застосування і призупиняється, коли у законі про Державний бюджет на відповідний рік передбачено, що сума ПДВ, яка сплачується до бюджету переробними підприємствами всіх форм власності за реалізовані ними молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти та іншу продукцію переробки тварин і птиці, закуплених у живій вазі (шкури, субпродукти, м'ясо-кісткове борошно), спрямовується до спеціального фонду державного бюджету з подальшим використанням на здійснення доплат на одну корову, наявну на 1 січня відповідного року.

Отже, підтримка сільськогосподарських товаровиробників за рахунок спеціальних режимів оподаткування податком на додану вартість, які діяли до 01.01.2009 за дев'ять місяців 2008 становила 4828,7 млн. грн., що менше даного показника за дев'ять місяців 2009 року – 5752,2 млн. грн.

Крім того, в зв'язку з кризою продовжено термін дії ФСП. До 2005р. сільськогосподарські підприємства сплачували ФСП в таких сумах : 2003р. – 372,6 млн. грн., 2004р. – 382,3 млн. грн., а вже з 2005р. спостерігається тенденція до зниження сплати (табл. 2). Це пов'язано з тим, що починаючи з 2005р. зі складу ФСП були вилучені внески до загальнодержавних фондів соціального страхування.

Застосування пільгового порядку сплати пенсійних внесків позитивно позначилось на фінансовому стані сільськогосподарських товаровиробників, адже розмір спеціальної ставки внесків становив у 2005-2006рр. – 6,46 %, у 2007 – 12,92 %, у 2008 – 19,92 %, у 2009 році – 25,56 % від витрат на оплату праці найманих працівників, що відповідно складало 20, 40, 60 та 80 % від стандартного розміру ставки пенсійних внесків. З 1.01.2010р. закінчується пільговий період сплати платниками ФСП внесків до Пенсійного фонду.

Таблиця 2

Динаміка сплати фіксованого сільськогосподарського податку та підтримка сільськогосподарських товаровиробників за рахунок дії ФСП, у 2005-2009рр., млн. грн. *

Показники	2005	2006	2007	2008	2009
Фактично внесена сума податку	167,8	136,5	133,0	128,9	122,9
Підтримка за рахунок дії ФСП**	1207,4	1669,9	1381,1	1167,1	626,2

**Складено за даними Міністерства аграрної політики України.*

***За відсутності даних з підтримки за рахунок запровадження ФСП наведені суми – розмір компенсації Пенсійному фонду втрат від застосування ФСП.*

Державна підтримки за рахунок дії ФСП в 2002р. складала 1423,8 млн. грн., в 2003 та 2004рр. – 1355,3 та 1400 млн. грн. відповідно [3]. За відсутності даних з підтримки за рахунок запровадження ФСП з 2005р., підтримкою можна вважати розмір компенсації Пенсійному фонду втрат від застосування ФСП, адже кошти, що направляються до Пенсійного фонду з Державного бюджету мали б, за відсутності пільгового порядку сплати пенсійних внесків, сплачувати сільськогосподарські товаровиробники. Починаючи з 2005р. в Україні функціонує цільова бюджетна програма "Компенсація Пенсійному фонду втрат від застосування платниками фіксованого сільськогосподарського податку спеціальної ставки по сплаті збору на обов'язкове пенсійне страхування", обсяг фінансування з Державного бюджету по якій становив (табл. 2), при відсутності

даної програми ці кошти мали б сплачувати сільськогосподарські підприємства. Механізм функціонування такої програми налагоджений та дозволяє усунути проблеми пенсійного забезпечення працівників сільськогосподарських підприємств при сплаті пенсійних внесків за спеціальною ставкою.

Висновки. На сьогодні, Україні необхідний Податковий кодекс, з прийняттям якого стане простіше система адміністрування, тобто втратять чинність законодавчі акти, що регулюють податкові відносини в Україні і часто суперечать один одному. Зменшаться часові витрати платників податків на ведення податкового обліку та Державної податкової адміністрації України на роз'яснення податкового законодавства.

Щодо ПДВ, то ліквідувати його не доцільно, оскільки Україна декларуючи свої наміри, щодо вступу до ЄС, має гармонізувати свою податкову систему з європейською, що унеможливлює відмову від даного податку. На нашу думку, застосування пониженої ставки є необхідною на сьогоднішній день, оскільки товари сільськогосподарського виробництва відносяться до товарів повсякденного попиту і від них залежить продовольча безпека країни, крім того даний досвід успішно функціонує в світі. А от проблема нестачі податкових надходжень до бюджету легко вирішується шляхом введення в дію, крім понижених ставок, підвищені – до товарів розкоші та стандартні – для інших товарів. Зменшення податкового навантаження за рахунок зменшення податку на додану вартість буде сприяти збільшенню об'ємів споживання продукції сільського господарства, звичайно якщо агропромислові виробники не будуть суттєво збільшувати рівень рентабельності, та, відповідно, ціни на готову продукцію.

Вносити зміни в функціонування ФСП на даний час є передчасним, так як збільшення податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства призведе до їхньої не конкурентоспроможності. З точки зору внесення даних змін, варто зазначити, що проект Закону "Про Державний бюджет на 2010 рік" сформовано на існуючій податковій базі. Саме тому дію ФСП необхідно зберегти, хоча б до закінчення світової фінансової кризи.

Література.

1. Закон України "Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів" від 31 жовтня 2008 № 639-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу – // www.infodisk.com.ua.

2. Закон України "Про податок на додану вартість" від 3 квітня 1997р. № 168/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу – // www.infodisk.com.ua.

3. Державна підтримка агросфери : еволюція, проблеми / [Бородіна О.М., Киризюк С.В., Попова О.Л. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О.М. Бородіної; Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ. – К., 2008. – 264с.- С. 84.